

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet 35 motionsyrkanden främst från den allmänna motionstiden 2009. Yrkandena rör huvudsakligen frågor som ligger inom processrättens område och handlar bl.a. om straffmätning, rätts hjälp och reformen En modernare rättegång. Samtliga motionsyrkanden avstyrks. I betänkandet finns sex reservationer (s, v, mp) och tre särskilda yttranden (s, v, mp).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Utskottets överväganden	6
Frysning av misstänkta penningtransaktioner m.m.	6
Frågor rörande förundersökning	7
Frågor om domstolsväsendet	11
En översyn av rättshjälpslagen	14
Motioner som bereds förenklat	15
Reservationer	16
1. Frysning av misstänkta penningtransaktioner m.m., punkt 1 (s, v, mp)	16
2. Förundersökningsledare, punkt 3 (s, v, mp)	16
3. Jävsregler för åklagare, punkt 4 (v)	17
4. Straffflintring på grund av medverkan i brottsutredning m.m., punkt 5 (s)	17
5. En modernare rättegång, punkt 7 (s, v, mp)	18
6. En översyn av rättshjälpslagen, punkt 9 (s, v, mp)	18
Särskilda yttranden	20
1. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (s)	20
2. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (v)	20
3. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (mp)	20
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	21
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2008	21
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009	21
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 10	25

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

- 1. Frysning av misstänkta penningtransaktioner m.m.**
Riksdagen avslår motionerna 2009/10:Ju242 yrkande 2 och 2009/10:Ju324.
Reservation 1 (s, v, mp)
- 2. Straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen**
Riksdagen avslår motion 2008/09:Ju401.
- 3. Förundersökningsledare**
Riksdagen avslår motion 2009/10:Ju337 yrkande 7.
Reservation 2 (s, v, mp)
- 4. Jävsregler för åklagare**
Riksdagen avslår motion 2009/10:Ju337 yrkande 8.
Reservation 3 (v)
- 5. Straff lindring på grund av medverkan i brottsutredning m.m.**
Riksdagen avslår motionerna 2008/09:Ju379 yrkande 52, 2009/10:Ju242 yrkande 5 och 2009/10:Ju427 yrkande 14.
Reservation 4 (s)
- 6. Särskild företrädare för barn**
Riksdagen avslår motion 2009/10:Ju425.
- 7. En modernare rättegång**
Riksdagen avslår motion 2009/10:Ju337 yrkande 9.
Reservation 5 (s, v, mp)
- 8. Domares oavhängighet m.m.**
Riksdagen avslår motionerna 2009/10:K341 och 2009/10:Ju385.
- 9. En översyn av rättshjälpslagen**
Riksdagen avslår motion 2009/10:Ju237.
Reservation 6 (s, v, mp)
- 10. Motioner som bereds förenklat**
Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 21 januari 2010

På justitieutskottets vägnar

Thomas Bodström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Thomas Bodström (s), Inger Davidson (kd), Henrik von Sydow (m), Krister Hammarbergh (m), Margareta Persson (s), Ulrika Karlsson i Uppsala (m), Johan Linander (c), Elisebeht Markström (s), Johan Pehrson (fp), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Helena Bouveng (m), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp), Anders Hansson (m), Kjell Eldensjö (kd) och Elina Linna (v).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet behandlar 35 motionsyrkanden som huvudsakligen rör processrättsliga frågor från de allmänna motionstiderna 2008 och 2009. Av dessa tar 22 motionsyrkanden upp samma eller i huvudsak samma frågor som riksdagen har behandlat tidigare under valperioden, och dessa behandlas därför förenklat. Samtliga motionsyrkanden avstyrks. I betänkandet finns sex reservationer (s, v, mp) och tre särskilda yttranden (s, v, mp).

Utskottets överväganden

Frysning av misstänkta penningtransaktioner m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om frysning av penningtransaktioner samt en motion om att införa en omvänd bevisbörda i fråga om förverkande.

Jämför reservation 1 (s, v, mp).

Motionerna

I motion Ju242 (fp) yrkande 2 anförs att det bör vara möjligt att frysa misstänkta penningtransaktioner under en kortare tid i syfte att ge polisen tid att undersöka om transaktionen är ett led i penningtvätt eller annan brottslighet.

För att förebygga den grova ekonomiska brottsligheten anförs i motion Ju324 (m) att en utredning bör göras av möjligheterna att införa en omvänd bevisbörda i fråga om förverkande av en misstänkt persons materiella eller ekonomiska tillgångar. Enligt motionären bör det vara den misstänkte som ska bevisa att tillgångarna har förvärvats eller innehas lagligt.

Bakgrund

För att tvångsmedel såsom beslag, förvar, kvarstad och husrannsakan ska få användas krävs i dag att det finns förutsättningar att inleda en förundersökning. Kravet på att det ska finnas en misstanke om ett visst konkret brott för att använda tvångsmedel innebär att det för närvarande inte är möjligt att frysa tillgångar genom att stoppa eller senarelägga en transaktion hos exempelvis en bank. I Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten (Ds 2008:38) föreslås en översyn av gällande lagstiftning inom vissa områden för att arbetet med att spåra, säkra, förverka och återföra utbyte av brott ska bli ännu effektivare. Bland annat föreslås att översynen ska omfatta möjlighet till frysning av misstänkta penningtransaktioner samt frågan om kriminalisering av penningtvätt. Enligt uppgift från Justitiedepartementet pågår arbete med att ta fram direktiv till en utredning om kriminalisering av penningtvätt.

Den 1 juli 2008 infördes nya bestämmelser om förverkande av utbyte av brott (prop. 2007/08:68, bet. 2007/08:JuU18, rskr. 2007/08:203). Ändringarna innebär att det vid viss allvarlig brottslighet är möjligt att förverka inte bara utbyte av ett visst konkret brott, utan också utbyte av en inte närmare preciserad brottslig verksamhet. Det infördes även ett sänkt

beviskrav när det gäller sambandet mellan det som förverkas och den brottsliga verksamheten. I stället för att det ska vara styrkt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet, räcker det att det framstår som klart mer sannolikt att så är fallet. I propositionen anförs att en av regeringens utgångspunkter i lagstiftningsärendet har varit att den nya förverkandeformen ska bli ett verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet. I fråga om det samband som ska föreligga mellan brottslig verksamhet och det som förverkas anser därför regeringen att beviskravet måste sättas lägre än ”ställt utom rimligt tvivel”. Ett så lågt ställt beviskrav som ”sannolikt” bör dock inte väljas för att beskriva sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten. I stället bör ambitionen vara att finna ett beviskrav som representerar en rimligare avvägning mellan kraven på effektivitet i brottsbekämpningen och rättssäkerhet. Med hänsyn härtill står det enligt regeringen klart att det valda beviskravet bör ligga mellan ”sannolikt” och ”ställt utom rimligt tvivel”. Regeringen stannar, mot bakgrund av det ovan anförda, vid att beviskravet ska vara ”klart mera sannolikt” (a. prop. s. 66 f.).

Utskottets ställningstagande

Regeringen arbetar med att ta fram direktiv till en utredning om penningtvätt. Utskottet välkomnar en kommande utredning, då penningtvätt ofta är en del av grov och organiserad brottslighet. Utredningsarbetet ska dock inte föregripas och motion Ju242 yrkande 2 avstyrks därför.

Nya bestämmelser om förverkande har nyligen införts, varvid beviskravet har sänkts när det gäller utbyte av brott vid viss allvarlig brottslighet. Utskottet anser att regeringens avvägningar i fråga om beviskravets utformning är lämpliga och kan inte ställa sig bakom ett förslag om en omvänd bevisbörda. Motion Ju324 avstyrks i den mån den inte kan anses tillgodosedd.

Frågor rörande förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår sex motioner som behandlar frågor som rör förundersökningen. Motionerna handlar bl.a. om regler för åklagarjämv, om strafflindring för tilltalade som medverkar i en brottsutredning samt om utökade möjligheter till åtalsbegränsning.

Jämför reservationerna 2 (s, v, mp), 3 (v) och 4 (s).

Motionerna

I motion 2008/09:Ju401 (m) anförs att möjligheten att göra det straffbart att ljuga i en förundersökning bör utredas.

Enligt motion Ju337 (v) yrkande 7 bör en reglering göras av polisens möjligheter att, i större utsträckning än i dag, ersätta åklagare som förundersökningsledare. Det anförs vidare i samma motions yrkande 8 att en översyn bör göras av att det inte finns särskilda regler för åklagarjäv.

I motionerna 2008/09:Ju379 (s) och Ju427 (s) yrkande 14 (delvis) framförs att det, för att öka effektiviteten i rättsväsendet, bör övervägas om straffets längd ska kunna påverkas av om misstänkta personer hjälper till att utreda brott. I motion Ju242 (fp) yrkande 5 anförs att en möjlighet till betydande straffrabatt bör införas för misstänkta som hjälper polisen i brottsutredningar. Enligt motion Ju427 (s) yrkande 14 (delvis) bör det övervägas om åtalsbegränsningar ska möjliggöras i högre utsträckning.

I motion Ju425 (kd) anförs att när ett barn misstänks ha blivit utsatt för brott bör en åklagare få rätt att i inledningsskedet, innan en särskild företrädare blivit utsedd, fatta vissa beslut om barnet för att undvika att en misstänkt förälder informeras om misstanken.

Bakgrund

I 15 kap. brottsbalken finns bestämmelser om ansvar för mened, falskt åtal och annan osann utsaga. En förutsättning för brottet mened är att någon *under laga ed* lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen (15 kap. 1 § brottsbalken). Under förundersökningen avlägger varken en misstänkt eller ett vittne ed. Det är först vid förhör inför rätten som ett vittne avlägger ed och således talar under straffansvar. En tilltalad, såväl som en målsägande, avlägger emellertid inte heller under huvudförhandlingen någon ed. Att en tilltalad har lämnat osanna uppgifter under förundersökningen är således inte straffbart i sig, men det kan komma att påverka rättsens bedömning av den tilltalades trovärdighet. När det gäller vissa särskilda uppgifter gäller emellertid sanningsplikten även för en misstänkt under förundersökningen. Det följer av bestämmelserna i 15 kap. brottsbalken om falsk angivelse (6 §), falsk tillvitelse (7 §), bevisförvanskning (8 §), underlåtenhet att avvärja rättsfel (9 §), brukande av osann urkund (11 §), missbruk av urkund (12 §) samt förnekande av underskrift (13 §). Dessa bestämmelser kan samtliga bli tillämpliga även på en misstänkt under en förundersökning, och det är således straffbart t.ex. att i förhör sanningslöst utpeka annan som skyldig till det påstådda brottet (falsk tillvitelse).

I fråga om att ge polisen utökade möjligheter att ersätta åklagare som förundersökningsledare anför regeringen i budgetpropositionen (prop. 2009/10:1 utg.omr. 4 s. 26) att det är av stor betydelse att Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen fortsätter sitt arbete med att uppnå en mer ändamålsenlig fördelning av ansvaret för förundersökningsledningen för att ytterligare förbättra effektiviteten och kvaliteten i brottsutredningsverksamheten. Det är enligt regeringen angeläget och ändamålsenligt att polisen betydligt oftare är förundersökningsledare i brottmålsärenden som kan anses vara av enkel beskaffenhet. Den önskade utvecklingen förutsätter att

polisen förstärker sin kompetens i förundersökningsledning. Rikspolisstyrelsen fick i regleringsbrevet för 2009 i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som har vidtagits för att öka effektiviteten och kvaliteten i det brottsutredande arbetet och resultatet av dessa åtgärder. Av redovisningen ska särskilt framgå vilka åtgärder som har vidtagits för att utveckla förundersöknings- och arbetsledningskompetensen. Regeringen har vidare i maj 2009 gett i uppdrag åt Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket att vidta åtgärder för att mängdbrottsshanteringen ska bli effektivare. I uppdraget ingår att Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten inom sina respektive ansvarsområden bl.a. ska se till att minska antalet överlämnanden inom och mellan myndigheterna samt att långsiktigt säkerställa kompetens, beslutsbefogenheter och ansvarstagande i varje del av den brottsutredande verksamheten. En delredovisning av uppdraget har gjorts den 30 november 2009 (Ju2009/3950/Å) och slutredovisning ska ske senast den 28 maj 2010.

Beträffande frågan om särskilda regler om jäv för åklagare, gäller enligt bestämmelsen i 7 kap. 6 § rättegångsbalken att om det för åklagare beträffande visst brott finns omständighet som skulle utgöra jäv mot domare, får han eller hon inte ta befattning med förundersökning, åtal för brottet eller annan åtgärd enligt rättegångsbalken. Detsamma gäller vid fullgörandet av andra åklagaruppgifter. Utskottet har tidigare behandlat frågan, senast i samband med behandlingen av propositionen En ny åklagarorganisation (prop. 2004/05:26, bet. 2004/05:JuU11 s. 7 f.). Utskottet ansåg att det kunde förutsättas att de materiella reglerna om jäv – som såvitt utskottet kände till inte medfört några tillämpningssvårigheter – tillämpades med vederbörlig hänsyn tagen till att det här handlade om åklagares verksamhet. Utskottet såg inget behov av att utreda frågan om en särskild lagreglering av jäv mot åklagare och avstyrkte motionen. Utskottet har inhämtat att utredningen Förstärkt rättssäkerhet och effektivitet i förundersökningsförfarandet (dir. 2009:35) bl.a. ska ta ställning till frågan hur objektivitetskravet tillämpas vid utredning av brott. Utredaren ska särskilt analysera vilka krav på objektivitet som bör ställas på åklagare före och under en förundersökning samt under brottmålsrättegången. Utredaren ska vid behov lämna författningsförslag. Uppdraget ska redovisas i denna del senast den 31 december 2010.

Beträffande frågan om det ska vara möjligt att ge straffnedsättning för misstänkta som medverkar i en brottsutredning föreslår Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) i betänkandet Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder (SOU 2005:117 s. 65 f.) att det i 29 kap. 5 § första stycket brottsbalken görs tydligt att även den misstänktes medverkan i utredningen av det egna brottet kan beaktas i lindrande riktning vid straffmätningen. Enligt BRU är situationer där det kan bli aktuellt att tillämpa den föreslagna bestämmelsen exempelvis om en misstänkt i en komplicerad utredning om ekonomisk brottslighet bidrar till utredningen genom att redogöra för vilka transaktioner och betalningsförmedlingar som

skett. Ett annat sätt att bidra till utredningen på ett sådant sätt som kan få betydelse för påföljdsbestämningen är att den misstänkte pekar ut förhörspersoner eller platser där husrannsakan bör företas. För att ge ett bra underlag för bedömningen av om en lindrigare påföljd kan väljas bör det av förundersökningsprotokollet framgå om den misstänkte medverkat i utredningen och i så fall på vilket sätt. BRU anser inte att det bör införas en särskild bestämmelse som innebär att den tilltalades medverkan vid utredningen av andras brott kan beaktas vid straffmätningen och påföljdsvalet (s.k. kronvittnessystem) och anför som skäl att det är svårt att bedöma effektivitetsvinster av en sådan regel, särskilt med hänsyn till frågan om bevisvärdet av de lämnade uppgifterna. Regeringen har i juni 2009 tillsatt en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare (dir. 2009:60). I uppdraget ingår att se över de s.k. billighetsskäl som är av betydelse för både straffmätningen och påföljdsvalet. I direktiven anförts att i vissa avseenden kan en mer generös utformning synas skälig medan en större restriktivitet möjligen kan vara påkallad i andra avseenden. Samtidigt måste kraven på proportionalitet och likabehandling kunna tillgodoses i rimlig utsträckning. Mot bakgrund bl.a. av förslagen i SOU 2005:117 ska utredaren analysera och vid behov föreslå ändringar av bestämmelserna vad avser innehåll, betydelse vid straffmätningen och påföljdsvalet samt för meddelande av påföljdseftergift. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2012.

När det gäller utökade möjligheter till åtalsbegränsning gäller i dag en obligatorisk åtalsplikt och en därmed sammanhängande förundersökningsplikt enligt 20 kap. 6 § respektive 23 kap. 1 § rättegångsbalken. I juni 2009 gav regeringen i uppdrag åt en särskild utredare att utreda behovet av förändrade regler om förundersökningsbegränsning i brottmål (dir. 2009:50). Utredaren ska bl.a. ta ställning till om det bör vara möjligt att begränsa förundersökningen i omfattande och komplicerade mål till vissa personer, och utredaren ska särskilt analysera lämpligheten av en sådan utvidgad möjlighet till förundersökningsbegränsning från rättssäkerhetssynpunkt. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2010.

När det gäller barn som misstänks ha blivit utsatt för brott av en vårdnadshavare framgår av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn att tingsrätten på begäran av åklagaren under vissa förhållanden ska förordna en särskild företrädare för barnet. Den särskilda företrädaren ska, i stället för barnets vårdnadshavare, ta till vara barnets rätt under förundersökningen och rättegången. Enligt 6 § får domstolen, om det kan antas vara nödvändigt för att barnets rätt ska kunna tas till vara, interimistiskt förordna en särskild företrädare utan att höra vårdnadshavarna. Enligt 7 § ska åklagaren underrätta barnets vårdnadshavare om de utredningsåtgärder som vidtas i fråga om barnet sedan ett interimistiskt beslut har meddelats. Underrättelsen ska göras så snart det är möjligt utan men för utredningen. Det framgår av 2 a § förordningen (1999:998) om särskild företrädare för

barn att tingsrätten får underlåta expediering till vårdnadshavarna av ett interimistiskt beslut till dess det kan ske utan men för utredningen. Expediering får dock aldrig ske senare än den fjärde vardagen efter det att beslutet fattades. Åklagaren måste således inför en framställan till tingsrätten om att förordna en särskild företrädare planera och samordna utredningsinsatser och förhör utifrån den angivna tidsfristen om fyra dagar för att undvika att vårdnadshavarna får kännedom om misstanken.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att lagens regler om en misstänkts sanningsplikt under förundersökningen är väl avvägda och det saknas skäl att utvidga dessa ansvarsbestämmelser. Utskottet avstyrker därför motion 2008/09:Ju401.

Utskottet instämmer i regeringens uttalande i budgetpropositionen att frågan om fördelningen av ansvar mellan polis och åklagare för förundersökningsledningen är angelägen och konstaterar att arbete med frågan pågår vid Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten. Utskottet anser inte att det finns anledning att föregripa detta arbete och avstyrker motion Ju337 yrkande 7.

I fråga om särskilda regler om jäv för åklagare har utskottet ingen annan uppfattning än den som tidigare redovisats och konstaterar även att frågan om åklagares objektivitet är under utredning. Utskottet föreslår att motion Ju337 yrkande 8 avslås.

Som ovan redovisats pågår utredningsarbete när det gäller såväl frågan om eventuell strafflindring för tilltalade som medverkar i en brottsutredning som frågan om förändrade regler för förundersökningsbegränsning i brottmål. I avvaktan på resultatet av detta arbete avstyrker utskottet motionerna 2008/09:Ju379, Ju427 yrkande 14 samt Ju242 yrkande 5.

Den tidsfrist om fyra dagar som en åklagare har innan en misstänkt vårdnadshavare underrättas om att en särskild företrädare blivit utsedd för barnet får anses väl avvägd. Utskottet anser inte att det finns behov av några särskilda undantagsregler i frågan och avstyrker motion Ju425.

Frågor om domstolsväsendet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om utvärdering av reformen En modernare rättegång, om domstolars oavhängighet i förhållande till domares löner samt om en ändring av de s.k. domarreglerna.

Jämför reservation 5 (s, v, mp).

Motionerna

I motion Ju337 (v) yrkande 9 framhålls behovet av att reformen En modernare rättegång utvärderas i syfte att utreda om den har inneburit problem för rättssäkerheten eller försämrat kvaliteten på domstolsprövningen.

I motion K341 (kd) yrkas att en utredning görs om gränsdragningsproblematiken avseende domares löner i förhållande till kraven på domstolarnas oavhängighet. Motionären anser att införandet av s.k. prestationslön skulle kunna innebära ett hot mot domares oavhängighet och självständighet.

I motion Ju385 (s) anförs att domarreglerna bör ändras så att de överensstämmer med regeringsformen. Motionären menar att hänvisningen till Gud i domarreglerna bör strykas.

Bakgrund

Den 1 november 2008 trädde reformen En modernare rättegång i kraft (prop. 2004/05:131, bet. 2004/05:JuU29, rskr. 2004/05:307). Omfattande ändringar har gjorts i rättegångsbalken i syfte att skapa en modernare rättegång i allmän domstol som uppfyller kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden. Enligt reformen ska tyngdpunkten i rättskipningen ligga i första instans och bestämmelser om utökad krav på prövningstillstånd har införts liksom bestämmelser om att förhör i hovrätten i första hand ska upptas genom uppspelning av videoinspelning av förhör från tingsrätten. I propositionen uttalas att en utvärdering bör göras när reformen har varit i kraft en tid (a. prop. s. 220). Justitieministern anförde i mars 2009 i svar på interpellation 2008/09:395 om reformeringen av processen i de allmänna domstolarna bl.a. att hon anser att en utvärdering är en viktig del i arbetet med att förbättra det processrättsliga regelverket för domstolarna och att en sådan också kommer att genomföras. Enligt justitieministern är det rimligt att ha åtminstone två års erfarenhet av reformen innan en allmän översyn sker. Utskottet har vidare inhämtat att Åklagarmyndigheten för närvarande arbetar med en utvärdering av reformen ur ett åklagarperspektiv.

Grundlagsutredningen, som har haft i uppdrag att göra en översyn av regeringsformen, lämnade sitt slutbetänkande (SOU 2008:125) i december 2008. En av de frågor som ingick i Grundlagsutredningens uppdrag var om det fanns behov av att tydliggöra domstolarnas roll i det konstitutionella systemet. Mot denna bakgrund tillsatte utredningen en expertgrupp bestående av jurister och statsvetare. I expertgruppens uppdrag ingick att överväga behovet av kompletterande bestämmelser i regeringsformen i syfte framför allt att markera domstolarnas särställning, domarnas oberoende och oavsättlighet och att tydliggöra domstolarnas roll i det konstitutionella systemet. Expertgruppen lämnade sin rapport i oktober 2007 (SOU 2007:69). I En reformerad grundlag (prop. 2009/10:80) föreslår regeringen omfattande ändringar i regeringsformen. När det gäller de här aktuella frågorna om domares och domstolars självständighet överensstämmer reger-

ingens förslag i huvudsak med Grundlagsutredningens. Regeringen konstaterar att de bestämmelser som för närvarande finns i regeringsformen i allt väsentligt ger det skydd för domstolarnas oberoende som bör uppställas på grundlagsnivå. I några avseenden anser dock regeringen att det finns skäl att göra vissa ändringar. Det gäller t.ex. i fråga om förfarandet vid utnämning av ordinarie domare och behandlingen av frågor om avskedande och disciplinansvar (a. prop. s. 127). Regeringen föreslår även att de bestämmelser som gäller domstolarna och domarna i nuvarande 11 kap. regeringsformen bör föras in i ett nytt särskilt kapitel i regeringsformen om rättskipningen. Härigenom markeras vikten av ett oberoende och opartiskt rättsväsende (a. prop. s. 120). Regeringen har vidare i november 2009 gett en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till en lag om domstolar och domare (dir. 2009:106). Enligt direktiven bör utgångspunkten vara att samla de bestämmelser om domstolar och domare som finns i bl.a. rättegångsbalken och lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Utredaren ska också – utifrån grundlagsfästa krav och vad som annars bedöms lämpligt – överväga vilka bestämmelser om domstolar och domare som bör finnas i lag och vilka som bör föreskrivas i förordning. Det står också utredaren fritt att föreslå sakliga ändringar i de nuvarande bestämmelserna om domstolar och domare i lag och förordning. Utredaren ska vidare genomföra en översyn av de befintliga domaranställningarna och chefsstrukturen i de allmänna domstolsslagen. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2010.

De s.k. domarreglerna är inte en del av Svensk författningssamling. De återfinns bl.a. i Norstedts Juridik AB:s publikation Sveriges Rikes Lag under rubriken "Några allmänna regler, där en domare skall sig aldeles efter rätta" (s. CXLI ff., 2009 års upplaga). Utgivaren har i en fotnot anfört följande: "När 1734 års lag första gången skulle tryckas, beslöts att dessa domarregler – som sannolikt författats av Olaus Petri omkring år 1540 – skulle bifogas 'som tillförne alltid vanligt varit'. Det har sedan blivit praxis att ta med dem i senare utgåvor av lagboken."

Utskottets ställningstagande

Utskottet utgår ifrån att reformen En modernare rättegång kommer att utvärderas såsom har förutsatts i förarbetena och som även har framhållits av justitieministern. Utskottet ser inte någon anledning att göra ett tillkännagivande i frågan och avstyrker motion Ju337 yrkande 9.

Utskottet konstaterar att frågor om domstolars och domares oberoende har varit föremål för en bred översyn och behandlas i regeringens proposition om en reformerad grundlag. Regeringen har även tillsatt en utredning som ska lämna förslag till en lag om domstolar och domare. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att det för närvarande finns skäl att särskilt utreda frågan om domares oavhängighet i förhållande till lönesättning. Motion K341 avstyrks.

Innehållet i en privat publikation är inte en fråga för riksdagen att ta ställning till och utskottet avstyrker därför motion Ju385.

En översyn av rättshjälpslagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om en översyn av rättshjälpslagen.

Jämför reservation 6 (s, v, mp).

Motionen

I motion Ju237 (s) yrkas att rättshjälpslagen (1996:1619) bör ses över. Motionären menar att eftersom den förlorande parten vid tvistemål måste stå för hela rättegångskostnaden avstår många från att driva sin sak i rätten, vilket är ett hot mot rättssäkerheten.

Bakgrund

Utskottet har i betänkande 2008/09:JuU24 behandlat liknande yrkanden. Utskottet redovisade i det sammanhanget att Domstolsverket 2007 fick i uppdrag av regeringen att utvärdera rättshjälpslagen. Särskilt avseende skulle vid utredningen fästas vid de effekter som regelverket hade för de rättssökande, och Domstolsverket skulle bl.a. undersöka förhållandet mellan rättshjälpen och rättsskyddet. Domstolsverket lämnade i mars 2009 en rapport till regeringen (DV 2009:2). I rapporten lämnas förslag på åtgärder som stärker den rättssökandes rätt. Utskottet ansåg att regeringens beredning av rapporten inte skulle föregripas och avstyrkte motionerna.

Utskottet har inhämtat att Domstolsverkets rapport alltså är under beredning inom Justitiedepartementet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare redovisade uppfattning och avstyrker motion Ju237 i avvaktan på resultatet av den pågående beredningen inom Regeringskansliet.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om nämndemän, rättshjälp, vittnen, kameraövervakning m.m. som rör förslag som har behandlats tidigare under valperioden.

Jämför särskilda yttrandena 1 (s), 2 (v) och 3 (mp).

Utskottets ställningstagande

De i *bilaga 2* upptagna motionsförslagen, 22 motionsyrkanden, rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden. Under 2009 har detta gjorts i betänkande 2008/09:JuU24. Riksdagen avslog i enlighet med utskottets förslag motionsyrkandena. Utskottet ser ingen anledning att nu göra någon annan bedömning och avstyrker därför motionsförslagen.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Frysning av misstänkta penningtransaktioner m.m., punkt 1 (s, v, mp)

av Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:Ju242 yrkande 2 och avslår motion 2009/10:Ju324.

Ställningstagande

I budgetmotion Fi260 redovisas under avsnitt 9.2.2 förslag till åtgärder för att bekämpa penningtvätt. Vi anser bl.a. att misstänkta penningtransaktioner ska kunna frysas under en begränsad tid.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Förundersökningsledare, punkt 3 (s, v, mp)

av Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:Ju337 yrkande 7.

Ställningstagande

I takt med att brottsligheten blir mer avancerad och polisen mer välutbildad kan det finnas stora vinster att göra genom att låta polisen i större utsträckning än i dag ersätta åklagare som förundersökningsledare i sådana ärenden där det inte krävs särskild åklagarkompetens. Vi anser att det behövs en ny reglering kring dessa gränsdragningsfrågor.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Jävsregler för åklagare, punkt 4 (v)

av Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:Ju337 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att det är en brist att det inte finns särskilda regler för åklagarjäv. En åklagare, som har en helt annan roll än en domare, bör inte prövas enligt samma regler. Domarens roll är att vara opartisk medan åklagaren är part i målet. För att öka förtroendet för rättsväsendet är det hög tid att denna fråga ses över.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Strafflindring på grund av medverkan i brottsutredning m.m., punkt 5 (s)

av Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s) och Kerstin Haglö (s).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2008/09:Ju379 yrkande 52 och 2009/10:Ju427 yrkande 14 och bifaller delvis motion 2009/10:Ju242 yrkande 5.

Ställningstagande

För att öka effektiviteten och rättssäkerheten när det gäller stora och komplicerade mål anser vi att straffets längd ska kunna påverkas om misstänkta personer hjälper till att utreda brott. Vi vill även se över möjligheterna att använda åtalsbegränsningar i högre utsträckning, vilket främst kan bli aktuellt när det gäller ekonomisk brottslighet där utredningar och rättsprocesser tar lång tid.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5. En modernare rättegång, punkt 7 (s, v, mp)

av Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:Ju337 yrkande 9.

Ställningstagande

Reformen En modernare rättegång har ifrågasatts av personer och företrädare för organisationer som är verksamma inom domstolarna. Oro för rättssäkerheten och för prövningens kvalitet har framförts. Detta är farhågor som måste tas på allvar och en utvärdering av reformen bör göras snarast.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6. En översyn av rättshjälpslagen, punkt 9 (s, v, mp)

av Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s), Kerstin Haglö (s), Mehmet Kaplan (mp) och Elina Linna (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2009/10:Ju237.

Ställningstagande

Enligt den nuvarande rättshjälpslagen ska den förlorande parten vid tvistemål stå för hela rättegångskostnaden. Antalet tvistemål och antalet överklaganden har till följd av detta blivit betydligt färre än de var med den tidigare lagstiftningen. Människor utan möjlighet att betala kostnaderna för en eventuell förlust i domstolen är helt utan möjligheter att få sin sak prövad juridiskt. Det skapar en ojämlikhet inför lagen och är ett hot mot rättssäkerheten. Vi anser därför att lagstiftningen om rättshjälp behöver ses över.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilda yttranden

1. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (s)

Thomas Bodström (s), Margareta Persson (s), Elisebeht Markström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Christer Adelsbo (s) och Kerstin Haglö (s) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns upptagna i *bilaga 2*. Då det gäller motionsförslagen hänvisar vi till tidigare ställningstaganden av de socialdemokratiska företrädarna i motsvarande frågor i betänkande 2008/09:JuU24. Vi vidhåller de synpunkter som framförts i det sammanhanget men avstår från att i förekommande fall på nytt ge uttryck för avvikande uppfattningar i en reservation.

2. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (v)

Elina Linna (v) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns upptagna i *bilaga 2*. Då det gäller motionsförslagen hänvisar jag till tidigare ställningstaganden av Vänsterpartiets företrädare i motsvarande frågor i betänkande 2008/09:JuU24. Jag vidhåller de synpunkter som framförts i det sammanhanget men avstår från att i förekommande fall på nytt ge uttryck för avvikande uppfattningar i en reservation.

3. Motioner som bereds förenklat, punkt 10 (mp)

Mehmet Kaplan (mp) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns upptagna i *bilaga 2*. Då det gäller motionsförslagen hänvisar jag till tidigare ställningstaganden av Miljöpartiets företrädare i motsvarande frågor i betänkande 2008/09:JuU24. Jag vidhåller de synpunkter som framförts i det sammanhanget men avstår från att i förekommande fall på nytt ge uttryck för avvikande uppfattningar i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2008

2008/09:Ju379 av Mona Sahlin m.fl. (s):

52. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införande av straffrabatt.

2008/09:Ju401 av Anders Hansson (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att undersöka möjligheten att göra det straffbart att ljuga i en förundersökning.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2009

2009/10:K341 av Ingvar Svensson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda gränsdragningsproblemen avseende domares löner i förhållande till kraven på domstolarnas oavhängighet.

2009/10:Ju204 av Sten Bergheden (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om enskildas rätt till rättshjälp i förvaltningsrättsliga mål.

2009/10:Ju214 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om rättshjälp.

2009/10:Ju226 av Agneta Lundberg och Hans Stenberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsvillkoren för nämndemän.

2009/10:Ju227 av Agneta Lundberg och Hans Stenberg (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att arbeta för att nämndemännen ska utgöra en så representativ sammansättning som möjligt av Sveriges befolkning.

2009/10:Ju237 av Catharina Bråkenhielm (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över lagen om rättshjälp.

2009/10:Ju239 av Luciano Astudillo (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge papperslösa vittnesskydd.

2009/10:Ju242 av Cecilia Wigström i Göteborg (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en möjlighet att frysa misstänkta penningtransaktioner under en kortare tid.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa en möjlighet till straffnedsättning.

2009/10:Ju255 av Sofia Arkelsten (m):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förenkla reglerna för kameraövervakning i och utanför butik.

2009/10:Ju262 av Jennie Nilsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över rättshjälpslagen så att den anpassas till dagens förhållanden när det gäller vårdnadstvister och liknande.

2009/10:Ju271 av Mikael Cederbratt (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en ändring av lagtexten i 51 kap. 2 § rättegångsbalken (1942:740) vad gäller tidpunkten för återkallande av överklagande.

2009/10:Ju277 av Fredrick Federley (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av nämndemäns ersättningar och arvoden.

2009/10:Ju278 av Christer Winbäck (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av rättshjälp för dem som drabbats av kränkande särbehandling.

2009/10:Ju315 av Peter Hultqvist och Kurt Kvarnström (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inrätta specialdomstolar för socialförsäkringsmål.

2009/10:Ju324 av Göran Montan (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda behovet av att införa omvänd bevisbörda för personer som förekommer i en brottsutredning avseende innehav, kontroll över eller förvärv av materiella och ekonomiska tillgångar.

2009/10:Ju328 av Hillevi Engström (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökade möjligheter att använda kameraövervakning.

2009/10:Ju336 av Anders Åkesson och Åke Sandström (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av åtelkamera.

2009/10:Ju337 av Lars Ohly m.fl. (v):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om reglering av polisens möjligheter att ersätta åklagare som förundersökningsdomare.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att frågan om åklagares jäv bör regleras.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utvärdering av reformen ”En modernare rättegång”.

2009/10:Ju343 av Ingemar Vänerlov (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheten att vittna under sekretessbelagd identitet för att allmänhetens vittnesbenägenhet ska upprätthållas på en hög nivå.

2009/10:Ju375 av Helena Bargholtz (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utredning om tillsättningsförfarande när det gäller nämndemän.

2009/10:Ju385 av Lars U Granberg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att domarreglerna förändras så att de överensstämmer med regeringsformen.

2009/10:Ju390 av Christer Engelhardt m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ersättning för uppdrag som nämndeman.

2009/10:Ju405 av Luciano Astudillo m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att påskynda moderniseringen av den befintliga lagstiftningen för användning av övervakningskameror.

2009/10:Ju408 av Hans Rothenberg och Cecilie Tenfjord-Toftby (båda m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av fotoförbudet i rättssalar.

2009/10:Ju425 av Yvonne Andersson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om särskild företrädare för barn.

2009/10:Ju426 av Henrik von Sydow (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att möjligheter till rättshjälp även ska omfatta skattemål.

2009/10:Ju427 av Thomas Bodström m.fl. (s):

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av snabbare utredningar.
32. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utökad rätt till biträde.

2009/10:Ju431 av Camilla Lindberg och Agneta Berliner (båda fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att uppdra åt Justitiekanslern att sätta samman en oberoende resningsnämnd som får granska någon eller några ifrågasatta domar som ”pilotfall”, för att därefter utvärdera och eventuellt permanenta ett system med en oberoende resningsnämnd.

2009/10:C378 av LiseLotte Olsson m.fl. (v):

5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftning enligt vad som anförs i motionen om att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge.

BILAGA 2

Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet i förslagspunkt 10

Motion	Motionärer	Yrkanden
10. Motioner som bereds förenklat		
2009/10:Ju204	Sten Bergheden (m)	
2009/10:Ju214	Ingemar Vänerlöv (kd)	
2009/10:Ju226	Agneta Lundberg och Hans Stenberg (båda s)	
2009/10:Ju227	Agneta Lundberg och Hans Stenberg (båda s)	
2009/10:Ju239	Luciano Astudillo (s)	
2009/10:Ju255	Sofia Arkelsten (m)	2
2009/10:Ju262	Jennie Nilsson m.fl. (s)	
2009/10:Ju271	Mikael Cederbratt (m)	
2009/10:Ju277	Fredrick Federley (c)	
2009/10:Ju278	Christer Winbäck (fp)	
2009/10:Ju315	Peter Hultqvist och Kurt Kvarnström (båda s)	
2009/10:Ju328	Hillevi Engström (m)	
2009/10:Ju336	Anders Åkesson och Åke Sandström (båda c)	
2009/10:Ju343	Ingemar Vänerlöv (kd)	
2009/10:Ju375	Helena Bargholtz (fp)	
2009/10:Ju390	Christer Engelhardt m.fl. (s)	
2009/10:Ju405	Luciano Astudillo m.fl. (s)	
2009/10:Ju408	Hans Rothenberg och Cecilie Tenfjord-Toftby (båda m)	
2009/10:Ju426	Henrik von Sydow (m)	
2009/10:Ju427	Thomas Bodström m.fl. (s)	32
2009/10:Ju431	Camilla Lindberg och Agneta Berliner (båda fp)	
2009/10:C378	LiseLotte Olsson m.fl. (v)	5